

Trektellingen Diemerpark 2013-2015 *Frank van Groen*

FOTO: FRANK VAN GROEN

Eurobirdwatchers in het Diemerpark

Vogeltrek is een boeiend fenomeen. Al sinds mensenheugenis heeft het komen en gaan van vogels de fantasie bij mensen geprikkeld. Vroeger dacht men dat zwaluwen, net als kikkers, 's winters in de modder weggroepen. Tegenwoordig droomt menig vogelaar weg naar verre warme landen wanneer de uittocht van vogels gaande is.

Als Amsterdammers boffen we dat we relatief dicht bij de kust wonen en ons in de zuidwesthoek van het IJsselmeergebied bevinden, een strategisch punt qua vogeltrek. Daardoor valt er veel te beleven op trekvogelgebied in onze regio.

Voorals langs de kust kunnen vanaf één locatie grote aantallen overvliegende vogels geteld worden. Hier is vaak sprake van gestuwde trek omdat de meeste soorten niet graag over open water vliegen. Ook zeevogels, eenden en steltlopers volgen vaak de kustlijn. Over zee kijken kan daarom leuke aantallen trekvogels opleveren. Hoewel Amsterdam niet direct aan de kust ligt staat de ligging in de zuidwesthoek van het IJsselmeergebied borg voor aardige aantallen. De kustlijn van het IJmeer en het feit dat het IJsselmeergebied hier ophoudt (vanuit het noordoosten gezien) zorgt voor enige mate van stuwing, hoewel lang niet zo groot als vaak het geval is op locaties langs de Noordzeekust.

De lol van het trekvogels tellen

Wat is dat nu precies, trekvogels tellen, en hoe doe je dat? Vragen die bij menig beginnende vogelaar zullen opkomen. In de kern is trekvogels tellen een heel relaxte manier van vogels kijken. Men neemt een geschikt punt met voldoende uitzicht naar alle kanten en gaat gewoon overvliegende vogels tellen. Een stoeltje en een thermoskan warme koffie met iets lekkers kunnen het de teller extra gemakkelijk maken. Systematisch tellen in de goede tijd levert bijna gegarandeerd leuke waarnemingen op. Het kan dan gaan om relatief bijzondere soorten die je niet zo makkelijk ziet, de zogenaamde krenten, en het mooie schouwspel en de kick die grote groepen trekkende vogels opleveren.

De serieuze trekteller stelt zich wel actief op. Dat betekent dat regelmatig het lucht-ruim wordt gescand om trekvogels in een vroeg stadium op het spoor te komen. Verre vogels kunnen eventueel in de telescoop worden gezet en gedetermineerd. De kennis van de vluchtroep van de verschillende soorten is een goed hulpmiddel om trekkende vogels te ontdekken.

Trekvogels tellen is spannend. Je weet nooit van te voren wat en hoeveel je gaat zien. Goed om te weten is dat met bewolkt weer trekvogels makkelijker in het luchtruim zijn te ontdekken. Gunstig is het wanneer na een periode van slecht weer de weersomstandigheden verbeteren. De trek kan dan massaal op gang komen. Het is daarom ook goed om te kijken naar de weersomstandigheden in de gebieden waar de vogels vermoedelijk vandaan komen. Wanneer trekvogels de wind in de rug hebben vliegen ze vaak zo hoog over dat ze vanaf de grond niet meer zijn waar te nemen. Bij sterke tegenwind valt de trek stil. Dat is logisch. Een vogel wil zijn energie niet verspillen aan tegen de wind in vliegen. Wanneer de trekdrang sterk is kan lichte tegenwind juist gunstig zijn. De vogels vliegen dan laag omdat het dicht bij de grond minder hard waait. Ze zijn dan wel door de trekteller waar te nemen. Doorgaans worden de grootste aantallen trekvogels in de uren direct na zonsopgang geteld. Onder gunstige omstandigheden kan de trek echter de hele dag doorgaan.

De serieuze trekteller voert z'n tellingen tegenwoordig in op de gebruiksvriendelijke website trektellen.nl. Hierdoor is het op eenvoudige wijze mogelijk dagrecords van de eigen telpost te raadplegen en telgegevens te vergelijken met andere telposten in Nederland. Bonus is de wetenschap dat de verzamelde gegevens uit de database van trektellen.nl kunnen worden gebruikt voor diverse vogelonderzoeken.

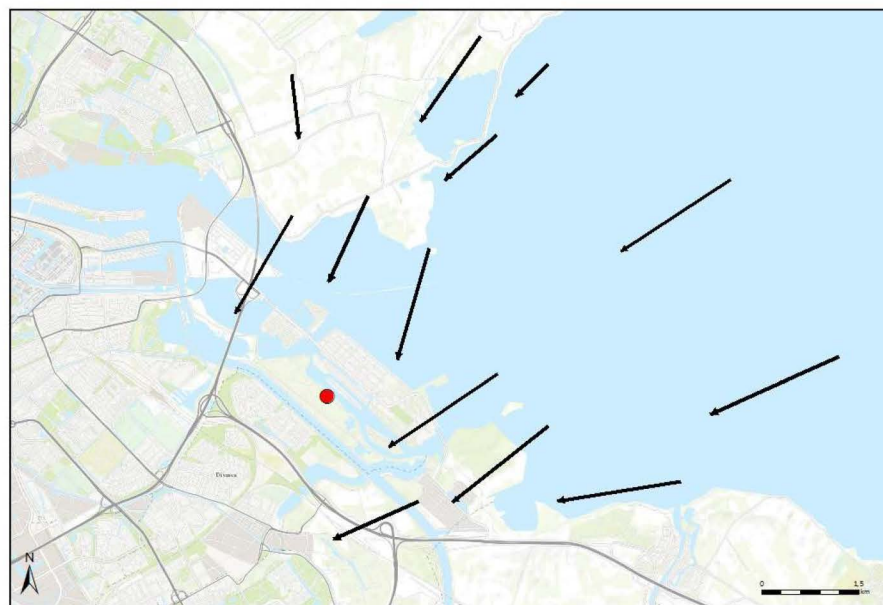
Na een aantal tellingen op een telpost wordt duidelijk wat lokale verplaatsingen zijn en wat echte trekkers zijn. Lokale vogels vliegen meestal op geringe hoogte over en vliegen vaak heen en weer. Bij echte trekkers gaat het vaak om groepen die op grotere hoogte overvliegen. Alleen de echte trekvogels worden genoteerd op de trektellijst. Ook vogels die van slaapplek naar foerageergebied vliegen worden niet genoteerd.

Vijfhoek

Al enkele decennia worden trekvogels geteld in de Amsterdamse regio. Dit gebeurde tot voor kort eigenlijk alleen systematisch vanaf de Diemer Vijfhoek. De eerste telling die voor deze telpost is ingevoerd op trektellen.nl dateert van 20 juli 1981 (zomeravondtelpost). De telling van 3 augustus 1984 betreft de eerste ingevoerde telling voor de najaarstelpost op de Vijfhoek. In de loop der jaren was het noodzakelijk de telpost op de Vijfhoek diverse malen te verhuizen vanwege vegetatiesuccessie en ruimtelijke ontwikkelingen en leverden vele tellers een bijdrage, waaronder ondergetekende. Tegenwoordig bevindt deze telpost zich op de oude Zuiderzeedijk aan de oostzijde van de Vijfhoek. Nadeel van deze plek is dat er nogal wat hoge bomen in de directe omgeving staan die het uitzicht belemmeren. De telpost voor zomeravondtellingen ligt iets oostelijker.

Diemerpark

Het was me opgevallen dat ook regelmatig vogels over het Diemerpark trekken. Groepen vogels die in de herfst de Waterlandse kust naar het zuiden volgen konden nooit vanaf de Vijfhoek worden gezien. Mede daarom ben ik als proef in het najaar van 2013 begonnen met het tellen van trekvogels vanaf de heuvel van het Diemerpark, een plek vanwaar je een behoorlijk eind om je heen kan kijken. Deze plek ligt voor mij dicht bij huis. Als je vaak wil tellen is dat een pre. De eerste proeftellingen in

Diemerpark telpost met de trekrichting in de herfst

oktober 2013 leverden meteen al enkele leuke trekwaarnemingen op zoals een Klapkester en een Boerenzwaluw in november.

In 2014 besloot ik daarom regelmatig te gaan te tellen en de telpost bij trektellen.nl aan te melden. Goed om te weten is dat de gegevens van de meer dan 100 telposten in Nederland samen een heel behoorlijk beeld opleveren van de vogeltrek over ons land. De resultaten van de trektellingen worden op verschillende manieren door vogelend Nederland gebruikt, bijvoorbeeld bij het analyseren van veranderingen in doortrekpatronen, het vastleggen van invasies, bijzondere influxen en het samenstellen van waarnemingenrubrieken.

Sinds 2014 wordt daarnaast ook regelmatig geteld vanaf een dak in het centrum van Amsterdam (Prins Hendrikkade). De drie telposten Vijfhoek, Diemerpark en Amsterdam Binnenstad geven samen tegenwoordig een heel aardig beeld van de vogeltrek over onze regio.

Telpost Diemerpark

In dit artikel zal ik me voornamelijk beperken tot vogels die zijn waargenomen vanaf telpost-Diemerpark. Vanuit mijn huis in Amsterdam-Oost is het een dik kwartier rijden met de fiets via de Nesciobrug. De plek waar geteld wordt bevindt zich vlak bij de Diemerparklaan, op vrijwel het hoogste punt van de heuvel van het Diemerpark. Op het bijgaande kaartje is de locatie van de telpost weergegeven met de belangrijkste vliegroutes tijdens de najaarstrek. De locatie van de telpost is zo gekozen dat er ook een aardig doorkijkje tussen struiken is in zuidelijke richting. Omdat de bebouwing van IJburg ten noorden van de telpost ligt is er geen zicht op het IJmeer. Het aantal bomen rond de telpost is beperkt waardoor het zicht slechts hier en daar belemmerd wordt door opgeschoten groen. Door de hoogte van de heuvel kijk je over heel wat lager gelegen begroeiing heen. Rond de telpost staan aardig wat hoogspanningsmasten. Hoewel niet mooi zijn ze samen met de kabels er tussen een handig hulpmiddel bij het terugvinden met de scoop van verre overtrekkende vogels die met de kijker ontdekt zijn.

De meeste tellingen worden in de ochtenduren uitgevoerd. Meestal wordt rond zonsopgang begonnen en één tot drie uren geteld, afhankelijk van de trek. Bij sterke trek of bij speciale gelegenheden wordt wel langer geteld. De langste telling tot nu toe duurde 6,5 uur. Het betrof de Eurobirdwatch van 4 oktober 2014. In principe worden

Ardine Nicolai en Frank van Groen

FOTO: FRANK VAN GROEN, 31-10-2014

Overtrekkende Wulpen in het Diemerpark

hele uren geteld. Sinds september 2014 worden de telresultaten zoveel mogelijk per uur in trektellen.nl ingevoerd. Hierdoor is het mogelijk een beter beeld van het verloop van een telling te krijgen. Door op 'details' te klikken van een teldag in trektellen.nl verschijnen de uurtotalen van een telling.

Veel vogels trekken 's nachts. Zodra het licht wordt zoeken ze een geschikt gebied op om de dag door te brengen. Een aantal soorten kleine zangvogels trekt nog wel overdag, maar dan van boom tot boom (vbth). Dergelijke vogels worden wel op de trektellijst genoteerd. Het gaat dan bijvoorbeeld om groepjes mezen en een enkele keer een Tapuit of Tjiftjaf.

Vanwege de ligging en de aantallen is het tellen van vogeltrek in het Diemerpark vooral leuk in het najaar. De aantallen zijn dan hoger omdat ook de jonge vogels meetrekken naar het zuiden. In het voorjaar vliegen alleen de vogels die de winter overleefd hebben over. Bovendien is in het voorjaar in het Diemerpark veel minder sprake van gestuwde trek en heb ik vanwege broedvogeltelwerk minder tijd.

Het gros van de tellingen in het Diemerpark is door ondergetekende uitgevoerd, een enkele maal bijgestaan door Alex Buhr, Ardine Nicolai, Auke Jansen, Erik Hölscher, Henk Bakkenes, Leen Pauwels, Peter Grubben en Will Schep.

In Tabel 1 zijn voor de drie jaren dat tot nu toe geteld is enkele gegevens samengevat. In het totaal zijn t/m 2015 126 verschillende vogelsoorten trekkend waargenomen vanaf telpost Diemerpark. Het aantal tellingen liep op van 12 in proefjaar 2013, via 43 in 2014 naar 50 in 2015. Gemiddeld duurde een telling 2,3 uur. Het gemiddelde aantal waargenomen vogels per telling nam af van 1064 in 2013, via 887 in 2014 tot 642 in 2015. Het hoge aantal in 2013 komt omdat pas in oktober werd begonnen met tellen. In die tijd vliegen meer vogels over dan in de maanden augustus en september. In 2014 en 2015 is ook in augustus en september geteld, zie ook Tabel 2. Het lagere aantal overtrekkende vogels in 2015 heeft vermoedelijk te maken met het relatief grote aantal tellingen in augustus en september en met de relatief ongunstige omstandigheden om zichtbare vogeltrek waar te nemen dat jaar. Door de vele dagen waarop de vogels wind mee hadden konden in de herfst van 2015 maar relatief weinig vogels worden geteld vanaf trektelposten op de grond in Nederland.

Met 52 soorten was 30 oktober 2014 de dag waarop de meeste verschillende soorten trekvogels werden geteld op telpost Diemerpark (in vier uur tijd). Het grootste aantal vogels werd geteld op 25 oktober 2015 (20824 vogels). In drie teluren werd op die dag het telpostrecord voor Spreeuw vastgesteld (18910 vogels).

Tabel 1

Variabele \ Jaar	2013	2014	2015	Totaal
Aantal soorten op trektellijst	69	104	111	126
Aantal ex op trektellijst	28014	91691	71211	190916
Aantal tellingen	12	43	50	105
Aantal teluren	26:20:00	103:25:00	114:00:00	244
Gemiddeld aantal vogels per uur	1064	887	642	
Gemiddelde teltijd per telling	2,19	2,41	2,28	2,32
dagmaximum soorten	42	52	47	52
datum	11-Nov	30-Oct	25-Oct	
dagmaximum exemplaren	7225	15868	20824	20824
datum	11-Nov	30-Oct	25-Oct	
kortste telling	1:00	1:00	1:00	1:00
datum	29-Nov	4 maal	5 maal	
langste telling	3:00	6:30	5:00	6:30
datum	11-Nov	4-Oct	26-Sep	

Tabel 2

Tellingen per maand op telpost Diemerpark				
Maand \ Jaar	2013	2014	2015	Totaal
januari		1		1
februari			4	4
maart		2	1	3
april			1	1
juli			1	1
augustus		1	9	10
september		11	14	25
oktober	4	15	12	31
november	8	11	8	27
december		2		2
Totaal	12	43	50	105

Telpostrecords en bijzondere soorten

Het bloed van een trekteller gaat bij grote aantallen sneller stromen, ook als het om relatief gewone soorten gaat. In Tabel 3 zijn voor 23 soorten trekvogels waarvoor op één dag meer dan 100 exemplaren werden geteld de telpostrecords t/m 2015 vermeld, inclusief de desbetreffende teldatum. Het gaat vooral om relatief gewone soorten, hoewel het niet zo makkelijk is een Kleine Rietgans aan de grond te zien in de Amsterdamse regio.

In de trekvogelpap worden ook regelmatig krenten opgemerkt, leuk voor de vaste teller(s) van een telpost, vaak ook excursiedoel van toevallige passanten op een trektelpost.

Tabel 3

Dagrecords Diemerpark (>=100)				
Telpostrecord/Jaar		2013	2014	2015
1	Toendrarietgans			275 / 30 nov
2	Kleine Rietgans			462 / 20 okt
3	Grauwe Gans	362 / 21 nov		
4	Kolgans	1529 / 25 okt		
5	Brandgans		675 / 5 jan	
6	Smient	180 / 11 nov		
7	Lepelaar			101 / 19 nov
8	Aalscholver			629 / 25 okt
9	Kievit		256 / 21 nov	
10	Wulp			144 / 20 okt
11	Kokmeeuw			661 / 22 nov
12	Stormmeeuw			181 / 22 nov
13	Kleine Mantelmeeuw			138 / 11 juli
14	Houtduif		1055 / 11 okt	
15	Gierzwaluw			148 / 20 aug
16	Veldleeuwerik		707 / 27 okt	
17	Boerenzwaluw			199 / 23 aug
18	Spreeuw			18910 / 25 okt
19	Kramsvogel			1294 / 27 okt
20	Koperwiek		13090 / 30 okt	
21	Zanglijster		310 / 8 okt	
22	Graspieper		865 / 28 sept	
23	Vink		1035 / 27 okt	

FOTO: ROEY BOS

Visarend, Diemen - Vijfhoek, 4 september 2016

Er zijn inmiddels diverse krenten in de telpap waargenomen vanaf telpost Diemerpark. Het gaat dan om in de Amsterdamse regio relatief zeldzame soorten. Het betreft onder meer groepjes Rotganzen (vooral in november), Purperreiger (19 september 2015), Kleine Zilverreiger (vooral oktober), Wespendif (voornamelijk augustus, met als maximum vijf vogels op 28 augustus 2015), Blauwe Kiekendif (oktober), Rode Wouw (10 november 2014), Rosse Grutto (23 september 2014), Velduil (drie op 30 oktober 2014), Smelleken (augustus t/m oktober), Klapekster (20 oktober 2013), Zwarte Mees (oktober 2015), Boomleeuwerik (eind oktober/november), Beflijster (oktober), Ge- kraagde Roodstaart (28 augustus 2015), Boompieper (voornamelijk september), Kruis- bek (19 op 26 oktober 2013), Geelgors (19 oktober 2014) en IJsgors (28 oktober 2014).

De meest gedenkwaardige dag tot nu toe was wel 30 oktober 2014, een bewolkte regenachtige dag met zuidoostenwind kracht drie. Toen is het ongelooflijke record van 13090 Koperwieken gevestigd. Diezelfde dag vlogen ook vijf Kleine Zwanen, twee Kleine Zilverreigers, een Visarend en drie Velduilen over. De groepen Koperwieken bleven maar uit noordelijke richting uit de bewolking te voorschijn komen. Het werkelijke aantal Koperwieken dat is langs komen vlogen die dag moet vele duizenden hoger hebben gelegen. Het was onmogelijk voor één persoon om alle groepen te tellen, temeer daar de aandacht regelmatig uitging naar andere leuke soorten die doortrokken zoals de drie Velduilen die een tijdje boven IJburg hingen.

Telpost Diemerpark lijkt vooral een gunstige locatie te zijn om lijstertrek waar te nemen. De records van Kramsvogel (1274 op 27 oktober 2015) en Koperwiek (13090 op 30 oktober 2014) liggen een stuk hoger dan de records voor deze soorten van de 2,5 kilometer oostelijker gelegen telpost Vijfhoek. Daar werden maximaal 880 Kramsvogels (op 17 oktober 2015) en 4313 Koperwieken (op 12 oktober 2013) geteld, ondanks het feit dat op de Vijfhoek al ruim 30 jaar tellingen worden uitgevoerd, vaak langer wordt doorgeteld en door meerdere ervaren mensen wordt geteld. Ook voor Gele Kwikstaart ligt telpost Diemerpark gunstig. Het record staat op 49 overtrekkende vogels (op 28 augustus 2015), een stuk hoger dan het telpost-record op de Vijfhoek voor deze soort (23 vogels op 4 september 2002). Het relatief hoge aantal op telpost Diemerpark heeft waarschijnlijk te maken met de aanvoer-richting vanuit Waterland waar in de nazomer veel Gele Kwikken verblijven. Voor de meeste andere soorten ligt het telpostrecord voor de Vijfhoek overigens vooralsnog hoger.

Trekvogels tp

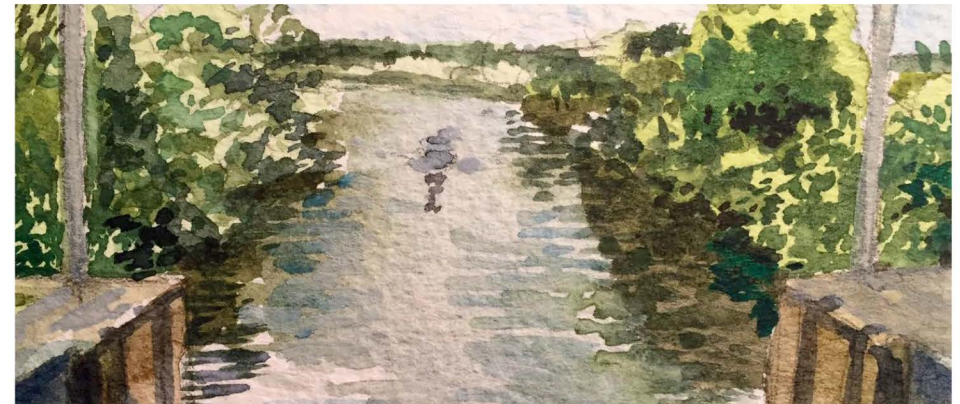
Tijdens het tellen zijn er ook aardige soorten (trek)vogels waargenomen die alleen ter plaatse werden gezien. Bijzondere waarnemingen kunnen op trektellen als “ter plaatse (tp)” worden bijgeschreven. Aardige soorten die alleen tp in het Diemerpark zijn opgemerkt tijdens trektellingen zijn Dodaars, Waterral (nachttrekker), Reuzenster, Groene Specht (in 2014 bij 16 tellingen), Grasmus, Sprinkhaanzanger, Bladkoning (tweemaal in 2014) en Matkop.

Tel mee in 2016

Ook komend najaar zal er weer geteld worden vanaf de heuvel van het Diemerpark. Mensen die een keer willen meetellen zijn welkom. Het is leuk om met meer mensen te tellen. Samen zie je immers meer, als je blijft opletten... Goed om te weten is dat de meeste vogels overvliegen in de eerste uren na zonsopgang.

Jaarverslag trektellen

Voor het 3e jaar op rij is een jaarverslag over de vogeltrek over Nederland verschenen, met daarin een chronologische beschrijving van de vogeltrek in 2015. Het verslag is via de volgende link te downloaden: <http://trektellen.org/doc>.

Van de Noordzee tot de Bosporus 2

Column Jacques Grégoire

Jacques Grégoire is kunstenaar en wandelt voor zijn nieuwe kunstproject in de voetsporen van de Britse schrijver Patrick Leigh Fermor, die in 1932 van de Noordzee naar de Bosporus liep.

Voor De Gierzwaluw zet hij zijn observaties op papier van de vogels en van alle bijzonderheden die hij tegenkomt op zijn drie jaar durende reis. Het is een kunstwerk, deze tocht langs de Rijn en Donau, op zoek naar de basis van Europa door onderzoek naar de geomorfologie en de daaruit voortkomende verspreiding van vogels over het continent. Elke dag schetst en aquarelleert hij het veranderende landschap en portretteert hij in inkt de vogelsoorten die hij tegenkomt.

Bij Venlo steek ik bijna ongemerkt de grens over met Duitsland. De straat is in een keer vol met auto's met andere nummerborden. De temperatuur is tropisch, 31 C en als enige vogelsoort hoor ik de Gierzwaluwen boven de boerderijen en huizen.

Binnenkijken bij de huizen is er niet bij, iedereen heeft de luiken gesloten om de koelte binnen te houden. Ook de vogels houden zich rustig. Op zo' n warme dag zie ik welgeteld 14 vogelsoorten.

De dag erna is de temperatuur weer normaal en kom ik duidelijk in een ander terrein. Het landschap wordt lichtglooiend en er zijn open mijnen waar steenkool en bruinkool wordt gewonnen. De Zwarte Roodstaart is inmiddels de vervanging geworden van de Huismus en bij het naderen van het eerste grote graanveld hoor ik het ultieme geluid van de zomer: tientallen Veldleeuwen riken zingen boven de gouden vlakke. Niet